

Metahodnotenie bohemizmus/čechizmus v slovensko-českých kontaktoch (na báze textových korpusov)

Katarína Gajdošová

Abstract

A Meta-evaluation of Bohemisms/Czechisms in Slovak-Czech Contacts (Upon the Basis of Text Corporuses)

This contribution presents meta-speech commentaries of Bohemisms/Czechisms which accompany Czech contact-induced phenomena in Slovak texts. The presented meta-commentaries employed by non-specialist language users are some of the most explicit meta-speech commentaries expressing a conscious choice and presence of contact-induced phenomena in an utterance. Complex and rich meta-speech commentaries occur very often alongside Bohemisms and Czechisms, where authors not only characterize the used contact-induced phenomena but also express their attitude towards them in the texts of meta-commentaries in terms of their use, appropriateness, adequacy, and current attitudes towards a particular textual preference as well as simply as a subjective fondness of the mentioned phenomena. Such meta-commentary texts are significantly more pragmatically full. Mediated reflections of contact linguistic phenomena's linguistic evaluation can be found in non-specialized meta-commentaries. This contribution draws attention to multiple characteristics which can be found in textual documents containing meta-speech commentaries that accompany contact phenomena as evidence of Slovak-Czech linguistic contact.

Key words: Slovak language, Czech language, contact-induced phenomena, meta-speech commentary, Bohemisms, Czechisms, written corpus, Internet corpus

Problematika vzťahu slovenčiny a češtiny ako blízkopříbuzných jazykov koexistujúcich v dlhodobých vzájomných vzťahoch je kontinuálne

predmetom lingvistických výskumov zameraných na rozličné stránky jazykového kontaktu¹, jeho vývinové podoby² aj dôsledky vo forme existencie kontaktných javov³. Vzhľadom na historický vývin a podobu vzájomných vzťahov je v slovenčine viac pôvodom českých kontaktných javov než naopak a priebežne sa im aj venovala väčšia pozornosť než slovakizmom v češtine⁴. V našom článku sa zameriavame

¹ Komplexnejšie porov. NÁBĚLKOVÁ, Mira: *Slovenčina a čeština v kontakte. Pokračovanie príbehu*. Bratislava – Praha : Veda – Jazykovedný ústav L. Štúra SAV – Filozofická fakulta Karlovy Univerzity v Praze, 2008; BUDOVIČOVÁ, Viera: *Koexistencia a interakcia dvoch národných jazykov a jej dôsledky pre jazykovú politiku a jazykovú kultúru*. In: *Jazyková politika a jazyková kultúra*. Bratislava : Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, 1986, s. 125 – 134.

² BUDOVIČOVÁ, Viera: *Etapy vývoje česko-slovenských jazykových vzťahů*. In: *Slavica Pragensia 21*. Praha : Univerzita Karlova, 1978, s. 133 – 145.

³ Porov. NÁBĚLKOVÁ, Mira: *Česko-slovenský jazykový kontakt*. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2016; NÁBĚLKOVÁ, Mira: *Slovakizmy v češtině*. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2016; NÁBĚLKOVÁ, Mira – SLOBODA, Marián: *Česko-slovenská komunikácia: semikomunikácia, bivalencia a reflexia vzájomnej zrozumiteľnosti slovenčiny a češtiny*. In: *Slovenčina v menšinovom prostredí*. Békešská Čaba : Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 2008, s. 156 – 166; BUDOVIČOVÁ, Viera: *Z konfrontačného štúdia češtiny a slovenčiny. Česko-slovenský model dvojjazykovej komunikácie*. In: *Slavica Pragensia 25*. Ed. V. Budovičová. Praha : Univerzita Karlova, 1985, s. 25 – 38; MUSILOVÁ, Květoslava: *Slovakizmy v současné češtině*. In: *Eurolitteraria & Eurolingua, 2005. Majority a minority in literatuře a v jazyce*. Liberec : Technická univerzita, 2005, s. 261 – 266.

⁴ SOKOLOVÁ, Miloslava: *České kontaktné javy v slovenčine*. In: *Sociolingvistické aspekty výskumu súčasnej slovenčiny*. Bratislava : Veda, 1995, s. 188 – 206; MUSILOVÁ, Květoslava – SOKOLOVÁ, Miloslava: *Funkčnosť česko-slovenských kontaktných variant v súčasnosti*. In: *Sborník prací z mezinárodní vědecké konference Jazyk a literatura na Moravě pořádané v říjnu 2002. Studia Moravica 1*. Olomouc : AUPO, Facultas Philosophica, 2004, s. 133 – 146; DOLNÍK, Juraj: *České slová v slovenčine*. In: *Studia Academica Slovaca 21*. Bratislava : Stimul, 1992, s. 1 – 10; JAROŠOVÁ, Alexandra: *Obraz lexikálnej normy v slovenskom slovníku*. In: *Slovo v slovníku z pohľadu času a normy*. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied – Jazykovedný ústav L. Štúra SAV, 2015, s. 52 – 83; GAZDÍKOVÁ, Martina: *Die tschechischen Kontaktwörter: in der slovakischen Sprachpraxis und in der zeitgenössischen Slovakistik*. München : Verlag Otto Sagner, 2005.

na kontaktové javy v češtine a slovenčine zo špecifického zorného uhla – predmetom nášho výskumu sú české kontaktové javy sprevádzané metarečovými komentármi *bohemizmus/čechizmus* v slovenských písaných textoch.⁵ Ide o situácie, keď autor metarečovým výrazom komentuje kontaktový výraz, ktorý v texte sám použil, napr.

S čím ste najviac bojovali? Čo vám dalo najviac práce? Z technickej stránky s ničím, šijem od základnej školy, vyšívam som sa naučila ešte predtým, tak ak s niečím bojujem, tak len s mojou „roztekanosťou“ *bohemizmus*...

⁵ Analogický metarečový komentár *slovakismus/slovakizmus* v príspevku nespracúvame, keďže tento typ metakomentára nepatrí v českých textoch k frekventovaným metarečovým komentárom sprevádzajúcim slovenské kontaktové prostriedky. Z nášho širšieho výskumu vyplýva, že medzi frekventované metarečové komentáre sprevádzajúce slovenské kontaktové prostriedky v češtine patria iné typy metarečových komentárov, napr. verba dicendi s choronymami a etnonymami (*jak se řekne na Slovensku, jak říkají bratři Slováci* a pod.). Vzhľadom na túto skutočnosť sme v texte sústredili pozornosť na metarečové komentáre v slovenských textoch, v ktorých sa odrážajú rozličné aspekty fungovania bohemizmov v slovenčine. V českom písanom korpuse *syn v6*, vo webovom korpuse *Araneum Bohemicum Maximum (Czech, 15.04)* 3,20 G a na internete sme našli spolu menej ako 10 textových dokladov metarečového výrazu *slovakismus/slovakizmus* sprevádzajúci slovenský kontaktový prostriedok. Zo slovenských kontaktočných prostriedkov sú metarečovým výrazom *slovakismus/slovakizmus* sprevádzané napríklad výrazy *ani (blbec), nepodarek, nepotřebovat, neúrekom, rozgajdaný, středobod, usalašit' (se), živořit*; z viacsovných spojení sa s označením *slovakismus* vyskytol len výraz *na vině*, ktorý sa v češtine hodnotí už ako zdomácnený jazykový prostriedok, porov. aj ČERNÁ, Alena: *Slovenština v pražské jazykové poradně*. In: *Spisovnost a nespisovnost. Zdroje, proměny, perspektivy*. Brno : Masarykova univerzita, 2004, s. 193 – 198; NÁBĚLKOVÁ, Mira: *Slovakizmy v češtine*. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2016. Dostupné na: <https://www.czechency.org/slovník/SLOVAKISMY%20V%20ČEŠTINĚ>. Na ilustráciu uvádzame dva doklady s metakomentárovým výrazom *slovakizmus*: Domnívam se, že by se našemu jazyku měla věnovat větší pozornost vůbec a neměli bychom se podřizovat oné **rozgajdané (slovakismus)** mluvě, kterou nám představují někteří herci... (<http://www.ceskaskola.cz/2016/01/rudolf-blaha-zamysleni-nad-vyjadrovanim.html>); Důvody, proč je Suicide Squad **nepodarek (joj, tento slovakismus už jsem chtěl použít dlouho)**, si vyjmenujme hned na počátku. (<http://www.jestevetsikritik.cz/recenze/404-suicide-squad-umira-na-coolovitost>)

S tým, že sa ťažko koncentrujem na jedinú vec, činnosť (<https://www.zenysro.cz/blogy/moda-a-styl/penazenka-na-luke-od-ololo>).

Niektori moji byvali spoluziaci zo strednej ho volili , vacsinou ti z dedin , ktorí majú zvyk vysedavat v krcme tak ako ked ja sa zasijem v nejakej cajovni :) a tych ľudí mam niektoých rad , iných zas nie , ale o politike vedia **houby (neodpustím si cechizmus)** (<http://www.blog.sme.sk/diskusie/1459112/2/To-co-si-dovoli-Slota-si-nedovoli-ani-arabsky-sejk.html>).

Pri vymedzení kontaktných javov vychádzame zo širšej koncepcie, v ktorej sa pojem kontaktný jav využíva ako strešný termín, zahŕňajúci kontaktné varianty, kontaktné synonymá aj ďalšie kontaktno podmienené javy, medzi nimi citátové využitie vyjadrení v druhom jazyku⁶. Kontaktné javy predstavujú spektrum jazykových prostriedkov, ktoré sa používajú v inom jazyku na základe vzájomných kontaktov.

Pod metarečovými komentármi rozumieme komunikačne podmienené prípady reflexie jazykových javov. Pojem metarečový komentár vyberáme zo širšieho spektra pomenovaní metakomunikačný, metajazykový, metarečový komentár na pomenovanie tých vyjadrení, v ktorých sa predmetom komunikácie stávajú spôsoby vyjadrenia uplatnené v rečovom procese. Skúmanie jazykovej metareflexie predstavuje v súčasnej lingvistiky výskumnú oblasť, ktorej sa venuje sústredená pozornosť. Osobitnú tému predstavuje výskum laickej reflexie jazyka, ľudovej lingvistiky⁷, kde sa ako jedna z foriem prejavu vnímania a hodnotenia jazykových javov využívajú metarečové komentáre.

Zo širokého spektra metarečových komentárov sprevádzajúcich kontaktné prostriedky⁸ sa v článku prípadovo zameriavame na špe-

⁶ Porov. BUZÁSSYOVÁ, Klára: *Kontaktné varianty a synonymá v slovenčine a češtine*. Jazykovedný časopis, 44, 1993, č. 2, s. 92 – 107.

⁷ ČMEJRKOVÁ, Světa: *Jazykové vedomí a jazyková kultúra (zamyšlení nad tzv. lidovým jazykozpytem)*. Slovo a slovesnosť, 1992, roč. 53, č. 1, s. 56 – 64.

⁸ Pozri napr. v štúdiu GAJDOŠOVÁ, Katarína: „Ako hovoria Česi, jak říkají Slováci“ – metajazykové komentáre pri kontaktných javoch v slovenských a českých textoch. In: *Jazykovedné štúdie XXXII*. Bratislava : Veda, 2015, s. 482 – 495. Komplexnejší výskum metarečových komentárov sprevádzajúcich kontaktné prostriedky zhŕnu-

cifické metarečové komentáre *bohemizmus/čechizmus*, ktoré patria k najexplicitnejším⁹ metarečovým komentárom vyjadrujúcim vedomý výber a prítomnosť kontaktového prostriedku vo výpovedi. Analyzujeme textový materiál zo slovenských písaných textových a webových korpusov s ohľadom na predmet nášho výskumu. Slovenský textový materiál sme čerpali zo Slovenského národného korpusu (ďalej len SNK), z korpusu *prim-8.0-public-all*¹⁰, ako aj z webových korpusov dostupných z ponuky SNK *web-3.0* a *web-4.0*¹¹. Vo všetkých slovenských korpusoch sme vyhľadávali pomocou hľadania CQL, pričom v slovenských textoch sme hľadali osobitne výraz [word="(?)bohemi[sz]m.*"]¹² a výraz [word="(?)[čc]echi[sz]m.*"]¹³ s prihliadnutím na možné varianty pri písaní slov *bohemismus/bohemizmus* a *čechismus/čechizmus* najmä s ohľadom na mieru nesprávneho písania a preklepov či nepoužívanie diakritiky v textoch na internete, ktoré sa vyskytujú vo webových korpusoch.

Filtrom sme obmedzili hľadanie len na texty, ktoré nie sú súčasťou lingvistických časopisov (písaný korpus) a nepochádzajú z textov zo stránok Jazykovedného ústavu E. Štúra SAV (webové korpusy). Uvedené filtrované texty (zväčša časopis *Kultúra slova*) totiž predstavujú

je dizertačná práca GAJDOŠOVÁ, Katarína: *České a slovenské kontaktové lexikálne javy v ich metajazykovej reflexii (na báze textových korpusov)*. Praha : Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, 2017.

⁹ Vedomie pôvodu kontaktového javu podobne vyjadrujú všetky metarečové komentáre obsahujúce verbá dicendi v spojeniach s etnonymami a choronymami, napr. *ako hovoria Česi, jak se řekne na Slovensku*.

¹⁰ Viac informácií o písanom korpusu verzie 8.0 sa nachádza na stránke Slovenského národného korpusu: [https://korpus.sk/prim\(2d\)8\(2e\)0.html](https://korpus.sk/prim(2d)8(2e)0.html).

¹¹ Viac informácií o webových korpusoch možno nájsť na stránke SNK: <https://korpus.sk/web.html>.

¹² Vyhľadali sme všetky slová začínajúce sa na písmená *bohemism* alebo *bohemizm* a pokračujúce akýmkoľvek písmenami, aby sme tak získali všetky tvary odvodené od lexémy *bohemismus/bohemizmus*, pričom hľadanie sme uskutočnili bez ohľadu na veľkosť písmen v reťazci.

¹³ Vyhľadali sme všetky slová začínajúce sa na písmená *čechism*, *čechizm*, *cechism*, alebo *cechizm* a pokračujúce akýmkoľvek písmenami, aby sme tak získali všetky tvary odvodené od lexémy *čechismus/čechizmus*, pričom hľadanie sme uskutočnili bez ohľadu na veľkosť písmen v reťazci.

typ výskytu metakomentárov v rámci odbornej reflexie konkrétnych kontaktných javov a zameriavajú sa na odporúčania, ako vhodne nahradiť konkrétny bohemizmus/čechizmus. Tieto texty síce obsahujú kľúčové označenie *bohemizmus/čechizmus*, nepoužili ho však bežní používatelia jazyka v prebiehajúcej komunikácii, preto nie sú predmetom našej analýzy. V laických metakomentároch sa neraz stretávame so sprostredkovaným odrazom lingvistického hodnotenia kontaktných jazykových javov. Špecifickú skupinu kontextov, kde sa nachádzajú kľúčové slová *bohemizmus/čechizmus*, predstavujú texty z internetových stránok, kde sa čitatelia vyjadrujú k výrazovým prostriedkom v konkrétnom texte, ktorý napísal iný príslušník ich skupiny (často ide o vlastné amatérske literárne prvotiny), resp. iné typy textov s vyjadreniami používateľov jazyka týkajúcimi sa kontaktných javov.¹⁴ Ani tieto typy textov nie sú predmetom našej pozornosti, keďže v nich nejde o vlastnú reflexiu bohemizmu/čechizmu, ktorý autor textu z určitého dôvodu sám použil.

Získaný textový materiál sme ďalej manuálne selektovali s dôrazom na prítomnosť metarečových komentárov obsahujúcich výrazy *bohemizmus/čechizmus* a následne sme realizovali textovú analýzu.

Skúmané metarečové komentáre (ďalej aj MK) sa vyskytujú vo viacerých variáciách. V porovnaní s ostatnými metarečovými komentármi sprevádzajúcimi české a slovenské kontaktné prostriedky (ďalej aj

¹⁴ Upozornenia na bohemizmy (v menšej miere aj na slovakizmy v českých textoch) predstavujú – medzi inými hodnotiacimi vyjadreniami – jeden typ metakomentárov uplatňovaných v komunikácii. V niektorých prípadoch pisatelia taxatívne vymedzujú, čo všetko v uverejnenom texte nie je správne; v iných prípadoch píšú upozornenia s humorom ako odporúčania, aby sa ich autori v budúcnosti vyvarovali, napr.: Viete, stačí mi už len to, že na moje blogy reaguje napr. spolutvorca zákona, síce sa nezhodneme, ale diskusia je kultivovaná a o to mi ide, nie ako si myslíte - aby som bol nebudaj samolúby ("**ješitný je bohemizmus, keď už . . .** "). <http://www.blog.sme.sk/diskusie/311483/1/Ako-sa-pripravit-na-lekarske-vysetrenie-u-specialistu.html>; A potom sa dozvedáme, že sa **plíži (čo je mimochodom nespisovný čechizmus)** NOČNOU spálňou. (http://www.mamtalent.sk/pravidla-bestselleru.phtml?program=1%26ma__0__id_b=20958); A keď som ešte na začiatku našiel v slovenskom preklade slovo "**ovšem**", **čo je čechizmus ako Brno, či skôr ako Praha**, moja nedôvera sa ešte zvýšila. (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 28.11.1997).

KP) v slovenských a českých textoch možno konštatovať, že ich prítomnosť v texte je čímisi špecifická, obrazne povedané „odomýká brány“ metarečového priestoru. Spolu s výrazmi *bohemizmus*, *čechizmus* sa totiž veľmi často vyskytujú rozvitejšie, bohatšie MK, v ktorých autori použitý KP nielen charakterizujú ako *čechizmus/bohemizmus*, ale v texte metakomentára vyjadrujú aj svoj postoj ku KP, k jeho použitiu, vhodnosti, adekvátnosti, ku konkrétnej textovej preferencii či jednoducho len k subjektívnej obľúbenosti KP. Taký text metakomentára je výraznejšie pragmaticky nasýtený. Metakomentáre tohto typu slúžia ako indikátor vedomého použitia kontaktového vyjadrenia spolu s explikáciou dôvodu jeho výberu v danej komunikačnej situácii. V nasledujúcej analýze upozorňujeme na viaceré charakteristiky, ktoré možno badať v textových dokladoch obsahujúcich MK sprevádzajúce kontaktové javy. Prítomnosť KP sprevádzaných MK býva v textoch graficky rôzne signalizovaná. Miera prítomnosti grafických oddeľovačov od okolitého textu je v prípade MK s výrazmi *bohemizmus*, *čechizmus* dosť vysoká. KP sú oddeľované zväčša úvodzovkami, MK sú uvádzané v zátvorkách rôzneho typu (okružle zátvorky, lomky z oboch strán textu a pod.) alebo sú vyčlenené v samostatnej výpovedi najmä v prípadoch, keď sú subjektívne (hodnotiace) vyjadrenia autora dlhšie. V MK tak autori reflektujú vlastné využitie KP v tej istej alebo v predchádzajúcej vete a utvárajú druhú líniu výpovede zameranú na použitý výraz a jeho funkciu či dôvod použitia.

Metarečová charakteristika KP môže byť základná, stručná – v texte nachádzame upozornenie na prítomnosť nedomáceho prostriedku použitím metakomentára *bohemizmus/čechizmus*. Takýto metakomentár je zvyčajne odčlenený od okolitého textu v nejakom type zátvoriek za použitým KP, ale stretávame sa aj s inými typmi textového začlenenia, napr.

Pre hrubo-kožích súdruhov , hrdých národniarov a vladových " liberálov " pravdažeto neplatí . Tam je to **kapánek** (*čechizmus*) iné kafe ! (<http://www.tyzden.sk/rozhovory-dna/i-svejna-odstupil-som-kvoli-ludom.html>)¹⁵

¹⁵ Textové doklady uvádzame v takej podobe, ako sme ich získali z textových korpusov vrátane chýb a nesprávnych zápisov. V korpusovom spracovaní textov sa odčleňujú

Ale niekedy sa človek dopočuje , že sa z basistu na staré kolena **vyklubal** (**čechizmus!**) tenor ! (<http://nivnice.blog.cz/>)

Stretávame sa aj s rozvinutím základného typu MK so zdôraznením toho, že ide o KP, pomocou obrazného frazeologického vyjadrenia:

Počas **brúzdania** (**čechizmus ako vyšitý**) Spoviedkou som si všimol tieto štyri formy (<http://spovednica.sk/detail.php?statusik=188977>)

Dnes keď dostať všetko a všade a prakticky kedykoľvek sa problém obstarania nejakých pekných červených ruží zdá elementárna **prkotina** (**je to bohemizmus ako vyšitý ale vtedy bol bežný**) . (<http://amajda.blog.sk/detail.html?a=c838e546b1d67ff6f0cdb52ede39d737>)

V MK alebo v blízkom textovom okolí možno pritom často nájsť okrem upozornenia na využitie KP aj domáci ekvivalent. Na tomto mieste len upozorňujeme na MK, kde je jasná identifikácia KP ako nedomáceho jazykového prostriedku bez ďalšej sprievodnej informácie súvisiacej s jeho použitím.

Mojim náhradným domovom bude na ten čas “ **barák** ” (**čechizmus** , **rozumej “ dom ”**) našich príbuzných . Presný dátum návratu neznámy . Dĺžku môjho výletu prepokladám na cca týždeň (plus mínus) . Prajte mi príjemný pobyt a rýchlu a bezpečnú cestu tam a späť . (<http://faster.sk/blog/prisiel-som-videl-som-a-znovu-odchadzam>)

To máš tak , keď si farbiš **skulinku** (**to je čechizmus**) teda po slovensky škáročku . (<http://www.porada.sk/archive/index.php/t-215604-p-16.html>)

Minimalistický MK vo svojej základnej podobe vypovedá o jazykovom vedomí autora vo vzťahu ku KP ako nedomámemu jazykovému prostriedku, upozorňuje na vedomé použitie KP, nedozvedáme sa však z neho nič bližšie o dôvode jeho použitia.

jednotlivé textové jednotky v rámci segmentácie textu, preto sú napr. bodky a čiarky odčlenené od predchádzajúceho slova medzerou.

Takýto metarečový komentár býva aj súčasťou vyjadrenia, kde autor prezentuje svoju intenciu využiť nedomáci prostriedok priamo spojením *použijem* či *neodpustím si bohemizmus/čechizmus*, resp. si – akoby v konverzácii (ktorú najmä internetový priestor diskusií vytvára) – rétorickým obratom *dovoľte mi/ak mi dovoľíte* pýta povolenie na použitie jazykového prostriedku z druhého jazyka.

je to celé **na blitie** / **použijem čechizmus** / „„„„„, čo nás prišla ohroziť tá ma lá dievčinka na obrázku ?? (<http://www.islamonline.sk/2015/05/fanusik-krestan-skeho-portalu-suhlasi-s-prijatim-syrskych-utecencov-chce-z-nich-mat-otrokov/>)

S istou davkou **nadsazky** (**použijem bohemizmus**) sa to prejavuje bezdomovcov . (<http://www.dolezite.sk/Smutna-nevedomost-o-zmysle-zivota-yihlQr.html>)

Niektori moji bývali spoluziaci zo strednej ho volili , vacsinou ti z dedin , ktorí majú zvyk vysedavat v krcme tak ako keď ja sa zasijem v nejakej cajovni :) a tých ľudí mám niektorých rád , iných zas nie , ale o politike vedia **houby** (**neodpustím si čechizmus**) , proste Slotá ma fajny " marketing " , ktorý účinkuje , ale nefungoval takými primitívnymi hláskami populárne aj Meciar ? (<http://www.blog.sme.sk/diskusia/1459112/2/To-co-si-dovoli-Slota-si-nedovoli-ani-arabsky-sejk.html>)

Dovoľte mi použiť čechizmus . Vlezlosť. To je a si najpresnejšie pomenovanie , ako pôsobí marketingová komunikácia niektorých firiem (<http://vesely.blog.sme.sk/c/155196/Mobilny-operator-vam-odkazuje-si-ukecany.html>)

Bolo to posledné dvoj-epizódne finále a bolo , **ak mi dovoľíte použiť bohemizmus** , „**zatraceně**“ skvelé . (<http://doctorwho.scifi-guide.net/?p=3478>)

V porovnaní s predchádzajúcimi príkladmi možno za explicitnejší typ vyjadrenia komunikačnej intencie považovať MK, kde autor začlenenie KP do svojej výpovede deklaruje ako pomoc pri hľadaní (zrejme

subjektívne výstižnejšieho, adekvátnejšieho či obraznejšieho) vyjadrenia, napr.

Takže – ***pomôžeme si bohemizmom*** – či je inšpekcia pod vnútrom , či pod prokuratúrou , je takmer „***prašť jako uhod***“. (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 2016, roč. 24, 03.09.2016.)

Z hľadiska dôvodov použitia KP sú priezračnejšie metakomentáre, do ktorých autori textov okrem identifikácie nedomáceho prostriedku vkladajú aj vyjadrenie pozitívneho hodnotenia použitého výrazu. Z neho vyplýva, že autorovi sa KP jednoducho páči (vizuálne/zvukovo), má ho rád, zdá sa mu „nenahraditeľný“; subjektívne k nemu zaujíma pozitívny postoj. V tejto skupine nachádzame pri niektorých MK okrem pozitívneho hodnotenia KP aj analýzu a porovnanie s domácim prostriedkom alebo zdôvodnenie preferencie KP – často je to najmä v súvislosti so zvukovou podobou výrazu. Tento typ MK zahŕňa aj komentované KP vedome hodnotené autorom ako nesprávne, kde však istý aspekt príťažlivosti, napr. zvukomalebnosť, je natoľko subjektívne závažný, že KP nadobúda vo vedomí autora pozitívne hodnotenie.

...inak si dovolim este jednu poznamku .. napriek mojej ***nelibosti (tento cechizmus milujem)*** sa u nas niekedy pozeraju ceski vyvoleni na prime a usim vam povedat , ze aj ked su to obycajni ludia , su neskonale inteligentnej-si ako ta nasa opicia banda vylovenych , pripominajuca spitych a hormonmi zmietanych stredoskolakov na lyziarskom vycviku mimo dozoru ucitelskeho zboru ... (http://www.prave-spektrum.sk/article.php?358&zezin_show_all=1)

Viete prečo sa ľudia po opare „***líbanek***“ (***ach tie cechizmy, milujem vás!***) ženú okamžite do vzťahov ? (<http://baricak.blog.sme.sk/c/173205/Preco-vztah-medzi-zenou-a-muzom-zabija-lasku.html>)

Stačí sa pozrieť na diktáty mojich prvákov (“***rádoby***” – ***tento bohemizmus sa mi veľmi páči***) slovenčinárov na VŠ – zo 140 študentov urobilo seminár z pravopisu 50 ! (<http://www.visibility.sk/blog/ciarky-ktore-vas-v-skole-zle-naucili/>)

Osobne mám niektoré čechizmy rád , napríklad slovo „ **blbec** “ *je nena-hraditeľné a neviem , prečo by si ho Slováci nemohli adoptovať* . (<http://vilcek.blog.sme.sk/c/372218/male-sukromne-jazykove-okienko-15.html>)
Škoda , že „ **blbosť** “ *je taký zjavný bohemizmus , zvukomalebne je výstižnejšia ako hlúposť* . (Delet. Židovské noviny. Bratislava: Občianske združenie Delet 2004.)

Veľkú skupinu predstavujú MK, ktoré obsahujú explicitne vyjadrený pragmatický aspekt vedomosti o kontaktovom charaktere použitého jazykového prostriedku. Ten je, samozrejme, implicitne prítomný aj v iných MK s výrazmi *bohemizmus*, *čechizmus*, no niekedy ho autori textov prostredníctvom slovesa *vedieť* akcentujú aj osobitne; možno hovoriť o type „viem, ale“. Súčasťou tohto typu MK býva doplňujúce, resp. vysvetľujúce vyjadrenie hodnotiaceho postoja. S pragmatickým aspektom vedomosti sa tak spája zdôraznené vyjadrenie zámerného a úmyselného použitia KP, ktorý je v danom prípade hodnotený ako pekný, vhodnejší, krajší, výstižnejší a pod.

Veď do koalície sa možno s radosťou podhodí KDĽ ako lacná **děvka** (*viem , je to čechizmus , ale lúbezný čechizmus*) . (<http://arva.blog.sme.sk/c/122459/Aktualne-rozpadla-sa-vlada.html>)

Viem , že v názve poviedky mám čechizmus , ale keď mne sa to slovo „ trampoty “ tak páči ! (<http://scorpiusrose.blog.cz/>)

Buď je táto kniha groteska , a ja som to nepochopila , alebo strašný **škvár** (*viem , už druhý bohemizmus , ale sú trefnejšie*) ... (<http://www.knihozrut.sk/recenzie/americky-sen-ci-groteska>)

Ide o farbu pšeničnú a **žihánú** vo všetkých odtieňoch (*ja viem , je to čechizmus , ale akosi si neviem zvyknúť na slovenskú verziu “ pásikavý ” – pripomína mi to malé divé prasiatka*) . (<http://ivonamertusova.blog.sme.sk/c/75886/Skotsky-terier-trochu-historie.html>)

Informácia o vedomom použití KP sa v niektorých MK spája s vysvetlením, že autorovi neprichádza na um domáci ekvivalent alebo že

domáci ekvivalent nepozná, resp. s odôvodnením, prečo nepoužil/nepoužíva domáci prostriedok, ale KP.

Okrem toho mi bol známy odpradáвна blahodarný vplyv erotiky na obe pohlavia , resp. slovných " **zdelení** " (*iné slovo ako tento bohemizmus mi neschádza príhodnejšie na um*) v tejto donedávna ešte tabuizovanej sfére ľudskej existencie . (<http://www.litcentrum.sk/rozhovory/literatura-ako-psychotherapia>)

Ale dosť bolo rečí , poďme rovno k ďalším zaujímavým **prevedeniam** (*toto je bohemizmus , ale priznám sa , že nepoznám dosť výstižný slovenský ekvivalent tohto slova*) Mojej vlasti . (http://www.inzine.sk/article_print.asp?art=3295&path=inZine+%95+Hudba+%95+Platne%26nbsp%3Bm%F4jho%26nbsp%3B%9Eivota)

Lukáš Faltýnek na svojom blogu píše o tom, že moderné spotrebiče a výrobky sa osadzujú „**kurvítkami**“. *Nenašiel som slovenský ekvivalent, tak to slovo preberám do nášho jazyka, aj keď je to vlastne „čechizmus“; ale taký nenápadný, lebo aj u nás sa veci občas k..azia.* (http://waboviny.blogspot.sk/2007_07_01_archive.html)

Fandovia štátneho rozpočtu (*požičiam si bohemizmus , fanúšik je čosi nemožné , krpaté , čo s michelinom okolo pupka poskakuje za bariérou*) sú zdatní , schopní všetkého , hrajú tenis , zdravo jedia a zvrávajú sa aj na plesoch . (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 2011, roč. 19, 30.03.2011.)

Viem , že **mravence** je čechizmus , ale neodolala som tomu slovu vzhľadom na to , že keď niečo vibruje v tele , tiež to nazývam mravenčením . :) (<http://citanie.madness.sk/view-18555.php>)

V súvislosti s otázkou neaktualizácie domáceho vyjadrenia vo vedomí autora možno spomenúť MK s dialogickou formou otázky týkajúcej sa existencie či neexistencie domáceho ekvivalentu.

Výsledok ma jednoznačne potešil , ale aj prekvapil . Nechcem sa **ukvapovať** (*má tento čechizmus slovenský ekvivalent ?*) , ale minuloročný per-

centil na prijatie na odbory Fakulty Sociálnych vied (<http://creepyelle.blogspot.sk/2010/03/prijimacky-part-1.html>)

Dialogicky sú formulované aj MK vyzývajúce prijímateľa textu na reakciu, v ktorých sa vedomie o kontaktovosti použitého prostriedku podáva ako nie celkom pevné, prípadne v nich možno vidieť prostriedok viac či menej fiktívneho porovnania vnímania jazykového prostriedku u autora a prijímateľa textu.

Akty X je najočakávanejší film roka . Och aké **pošetilé** (*to je asi bohemizmus však*) . Takže najočakávanejší film roka je predsa Indiana Jones a Kráľovstvo Krištáľovej lebky (<http://www.scifi.sk/spacenews/?s=1447>)

Krátke správy alebo „ masáže “ , ako ich nazývam podľa vzoru inšpektora „ Kluzó “ z Ružového pantera , už nie sú obmedzené na pár znakov . Ak vás „ **profajšok** “ (*čechizmus ako ošipaá, však ?*) je práve on-line , môžete mu napísať správu , akú len chcete dlhú . (<http://www.inzine.sk/article.asp?art=3499>)

A dalo mi aj **spústu** (*bohemizmus , že ? :*) iného poznania . (http://www.mamtalent.sk/marketingovy-riaditel-ikaru-peter-bielcik-hodnoti-zbiehanie.phtmlmarketingovy-riaditel-ikaru-peter-bielcik-hodnoti-zbiehanie.phtml?program=1%26ma__0__id_b=12424%26ma__0__id_kp=42700)

Samostatnú veľkú skupinu MK s kľúčovými metavýrazmi *bohemizmus*, *čechizmus* tvoria kontextové použitia, kde je prítomný pragmatický aspekt ospravedlnenie sa. Explicitne formulované ospravedlnenie sa za použitie nedomáceho prostriedku môže byť jednoduché bez bližšej špecifikácie, napr.

Necudoval by som sa keby to naozaj smerovalo k vytlačeniu Dzurindu , ktorý si pohneval istu silnu **bezejmennu** skupinu (*ospravedlnite ten čechizmus*) odvolaním Mojzisa a do ktoreho odvtedy hustia všetky možné media . (<http://www.warcraft3.sk/index.php?Action=SBoard&Sub=ShowThread&TId=198339&Page=19&x=198893>)

...divno hrajúca , divné herecké ponuky prijímajúca ... proste **divná** , **nehnevajte sa za bohemizmus**) . Meria 165 centimetrov a jej celé meno znie Clea Helen D ´ etienne (<http://recenzie.tvorim.net/biografie/267-kde-som-ho-uz-videl-4?tmpl=component&print=1&layout=default&page=>)

TO , čo bolo národný majetok , je teraz a.s. ... len jedno je pozitívne , že si budú navzájom politici závidieť a na seba navzájom poukazovať ... ako by to bolo , keby tahali za jeden **provaz** ? (**sorry za cechizmus**) (<http://blog.aktualne.centrum.sk/blogy/magdalena-vasaryova.php?itemid=508>)

Ale inak pekný , ako to (zo saxofonistov) predvádza , čojaviem , David Sanborn alebo Kenny G . - je v ňom menej soulovej popovosti a , **prepytujem a ospravedlňujem sa za bohemizmus , vlezlosti** . (Inzine. Bratislava: Gratex International 1998.)

Pri aspekte ospravedlnenia sa sa objavujú aj ďalšie špecifikácie. Patrí sem prítomnosť domáceho ekvivalentu či poznámka o ne/správnosti, ktorá upozorňuje na nevhodnosť použitého cudzieho výrazu. V rámci širšieho MK autor uvádza aj slovenský ekvivalent (alebo domnelý ekvivalent – ako pri slove *lezúň*).

oh , rada by som , no neviem , neviem , či by to tým našim „ trúbelačkom „ **nevadilo** :) ... **hups , vašu lebku vlasatú , či strapatú , to bol cechizmus , ospravedlňujem sa - neprekážalo** :) (<http://zemlovka.blogy.atlas.sk/?page=1%26%26idtext=35471%26board=1>)

Maximálny počet **kojení** (**fakt neľúbim slovo dojčenie , preto mi , prosím , odpustite tento bohemizmus – ale ak ste na materskej , tak vám je spisovná slovenčina ukradnutá a žiaden bohemizmus si nevšímnete**) za noc bol dvanásť . (MY Zvolensko-podpolianske noviny. Bratislava: Petit Press 2015, roč. 23, č. 48.)¹⁶

¹⁶ Porov. podobné vyjadrenie preferencie bohemizmu *kojit'* aj s uvedením dôvodu existencie asociácie medzi slovesami *dojčit' – dojit'*.

Mile maminy , ktore ste **kojili** (**tvrdia , ze je to cechizmus , mne je vsak kojenie bliz-**

A čo sa týka zničenia ríma - ten istý problém mal ježiš ako **batola** (*prepáč, spisovne lezúň, aby mi tu niekto nevykrikoval čechizmus*) s herodom . . . (<http://www.blog.sme.sk/diskusie/1444176/2/Krestanska-demonstracia.html>)¹⁷

Aj pragmatický aspekt ospravedlnenia prítomný v MK býva rozšírený o vyjadrenie dôvodu pisateľa, prečo KP použil. Ospravedlnenie sa tak dostáva mierne do úzadia a do popredia vystupuje vlastný dôvod použitia; oproti typu MK „viem, ale“ ide o typ „ospravedlňujem sa, ale“. Pozitívny postoj môže byť vyjadrený ako prostá záľuba v použitom KP („páči sa mi“) alebo ako výstižnosť KP, ku ktorej autor nepozná/nenachádza nič zodpovedajúce v domácom inventári. Posledný uvedený doklad dobre ilustruje vlastný názor autorky v MK, kde jasne demonštruje rozdiel medzi všeobecným a subjektívne vnímaným výrazovým potenciálom použitého vyjadrenia.

Po malom občerstvení sa započal prieskum hradu . Podaktorí hľadali stratené dračie vajcia a ostatní len tak **šmejdili** (*pardón za ten čechizmus ale páči sa mi*) po okolí . (http://www.dlhemacký.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=41&Itemid=51)

Bol z toho v redakcii veľikánsky „**prúser**“ , *prepáč milý čitateľ tento čechizmus, ale vhodnejšie vyjadruje podstatu problému ako poslovenčený „prieser“* . (<http://www.snn.sk/index.php/esej/346-za-moravou-slovenske-knihy-necitaju>)

Všetci z toho šteniatka „**zjhli**“ . (*Slovenský čitatelia mi odpustia tento čechizmus, ale slovenské slovo, ktoré by patrične vystihlo chovanie tých*

sie ako dojcenie-od dojime-muuuu) i tie , ktore ste nekojili a poznate niekoho, kto kojil , obraciam sa na vas a prosim o radu . (<http://nanicmama.sme.sk/kojenie-alebo/dojcenie>)

¹⁷ K problematike slova *lezúň* ako jedného z jazykových mýtov v slovenčine pozri napr. NÁBĚLKOVÁ, Mira: *Slovenčina a čeština v kontakte. Pokračovanie príbehu*. Bratislava – Praha : Veda – Jazykovedný ústav L. Štúra SAV – Filozofická fakulta Karlovej Univerzity v Praze, 2008, s. 219, a RUŽIČKA, Jozef: *Povera o lezuňovi*. Kultúra slova, 16, 1982, č. 1, s. 24 – 25.

2 + 2 (rozumej dve deti a dva psy) som vo svojej slovnej zásobe proste nenašla .) (<http://www.lecstein.sk/o-nas/>)

Mnohokrát ma prepadol "**chtič**" (*pán Raf Raf prepácte prosím za ten čechizmus , ale ušlachtilý slovenský ekvivalent ma nenapadol*) zahulákať si dobre od srdca národnú hymnu , ale bolo mi to akosi blbé , bo robiť niečo z vlastnej vôle si už naozaj pomaly začíname odvykať (<http://komzik.blog.sme.sk/c/221961/Konecne.html>)

Väčšina nežného pokolenia nás nechápe , nadáva nám do idiotov , **snilkov** (*sory za bohemizmus , ale nie a nie si spomenúť na slovenský ekvivalent*) a bláznov . (<http://www.scifi.sk/poviedky/?s=1176>)

ak by malo na mňa vyblafnúť čierne korenie , ktoré čochvíľa **docela** (*prepácte ten čechizmus , ale výstižnejšie slovo ma nenapadlo*) výdatne podporí levanduľa a dorazí to cardamóm (<http://mydailyfashionnews.blogspot.sk/2010/11/velky-test-noviniek.html>)

Len aby som sa nejakým spôsobom dostala ku tomu , ku čomu sa dostať chcem , čo som vymyslela negujem , aby som predbehla niekoho iného negujúceho , alebo aby sa moje nenápadne sa tváriace ego predvádzalo ako vtipný **šprímař** (*ospravedlňujem sa za čechizmus , ale žiadem slovenský ekvivalent nevystihuje význam uvedeného českého slovíčka , a nesnaže sa ma presvedčiť , že ekvivalent rovnakého významu existuje , to je váš význam a nie môj* . (<http://putnici.sk/news/1274>)

Prítomnosť implicitného či explicitného ospravedlnenia v MK odráža jazykové vedomie autorov textu jednak z hľadiska identifikácie použitého jazykového prostriedku ako KP (bohemizmu/čechizmu), jednak z hľadiska jeho nevhodného alebo neprimeraného predpokladaného či očakávaného hodnotenia zo strany prijímateľa textu. Do tohto predpokladu sa premieta aj skúsenosť s koncepciou jazykovej kultúry, ktorá učí používateľa jazyka rozlišovať komunikačné situácie a voliť vhodné jazykové prostriedky na dosiahnutie komunikačných zámerov pri uprednostňovaní domácich jazykových prostriedkov. V MK obsahujúcich metavýrazy *bohemizmus*, *čechizmus* tak možno

vidieť aj rozličné podoby odrazu postulátu „vyhýbať sa nefunkčným prostriedkom z druhého jazyka“.¹⁸ V už uvedených MK autorov textov možno vidieť vyjadrenie ich subjektívneho vnímania funkčnosti KP.

V rozličných typoch MK s výrazmi *bohemizmus*, *čechizmus* spre-vádzajúcich KP sa prelínajú viaceré pragmatické aspekty, ktoré sa darí interpretačne uchopiť viac alebo menej komplexne. Napr. pragmatický aspekt ironie možno vnímať v niektorých MK v prítomnosti citosloviec ako *fuj*, *brrr* a iných evaluatívnych výrazov (*hnus*, *bakaný*, *hnusný*, *škaredý* a pod.).

Tí dvaja ako najmocnejší chlapi planéty si budú dobre rozumieť a vytiahnu našu ťažkoskúšanú planétu z " **bryndy** " . (*Fuj* , *čechizmus*) . (<http://debata.pravda.sk/debata/394657-varovny-signal/prispevok/3744200/>)

Po slovensky je v okamihu . **Mžik** je bohemizmus . *Brrrr* , *hnus ... bohemizmus* . (<http://brozik.blog.sme.sk/c/8892/Okamzite-prestavam-citat.html>)

V niektorých prípadoch je už aj KP súčasťou MK, teda nenachádza sa priamo v hlavnej rovine výpovede. Ide o situácie, keď autor textu v MK ako sprievodnej vedľajšej línii s ironickou evaluáciou odkazuje na KP – *bohemizmus*, *čechizmus* – ktorý nepoužil (ktorému „odolal“).

„ Samozrejme , že viem . A prečo vlastne Exupéry nakreslil Malému princovi ovečku v takej forme ? Čo tá škatuľa (*krabica je bohemizmus* , *bakaný*) zač ? (<http://pweb.sk/vytlac-o-ovecke-z-maleho-princa>)

A ten druhý mu odpovie najnudnejším hlasom na svete : „ Ale ja bývam na ulici 19 . januára . “ A povie akoby odpovedal , že si práve kúpil 3 rožky

¹⁸ Porov. DOLNÍK, Juraj: *Čeština ako necudzí jazyk v slovenskom prostredí*. In: Studia Academica Slovaca 42. Prednášky XLIX. letnej školy slovenského jazyka a kultúry. Eds. J. Pekarovičová – M. Vojtech. Bratislava : Univerzita Komenského, 2013, s. 127 – 138; DOLNÍK, Juraj: *Cudzosť – interpretácia – xenoznak*. In: J. Dolník a kol.: *Cudzosť – jazyk – spoločnosť*. Bratislava : IRIS, 2015, s. 13 – 173.

(*rohlík je vraj hnusný škaredý bohemizmus*) a 120 dkg nejakej salámy .
(<http://pweb.sk/vytlac-ulice-a-mestske-casti>)

Joj , aby sme to nedomotali ! Tam ide iba jeden nálev . Buď ten biely , alebo ten vrecúškový . Ten druhý škrtám , lebo je náročnejší a má vlastný návod na prípravu . Na zadku . Teda na rube toho papierového vrecúška . Sledujete aký som spisovný ? *Už sa mi dral na pery ten nespisovný čechizmus – sáčok , ale v poslednej chvíli som odolal* . (<http://igormudry.blog.sme.sk/c/193252/Radetzkeho-pindavy-salat-pre-germu.html>)

Po mnohých mesiacoch ich konečne naskladnili a ja som v ošiali rozbila svoje pomyslené prasiatko a tenisky si našli cestu aj **do môjho topánkovníka** (*haha , nesmejte sa , ozaj sa jedná o spisovné slovo , botník je čechizmus ;*) . (<http://modaskk.blogspot.com/>)

A keďže je zrazu jar , človek môže **z topánkovníka** („ *topánkovník* “ *zniesice smiešne , ale „ botník “ je zasa čechizmus ! :-)*) konečne vytiahnuť balerínky ! (<http://www.trojversie.sk/2014/04/9-zalubeni-marec-2014/>)

Metarečovú reflexiu odrážajúcu postoje k bohemizmom možno vidieť aj v príklade MK, ktorým autor sprítomňuje český výraz v konfrontácii so súborom slovenských synonym, súčasne však vysvetľuje, prečo ho nepoužil (*bojíme sa bohemizmov*).

Nezdá sa ti , že si výstredný , veď svet okolo nás je málo erotický , unavený , úradnícky usadený , ako kaluž ustatý ? *Bojíme sa bohemizmov , inak by som povedal „ uondaný “* . Necítiš sa aj ty sám , Vaše Blahorodie Jubilant , ukoňovaný , utmácaný , zunovaný . . . ? Alebo chceš pokračovať ďalej , prebúdať nás z letargie , nudy , úpadku ? (Literárny týždenník. Bratislava: Spolok slovenských spisovateľov 1998, roč. 11, č. 16.)

Možno sa stretnúť aj s MK, do ktorých sa premieta vedomie možnosti negatívnej reakcie laických či odborných prijímateľov textu na prítomnosť KP – v prvom prípade (s ironizujúcou formuláciou zdôraznenou citoslovcom plaču *smrk smrk*) príslovka *zasa* naznačuje opakovanosť takej skúsenosti.

Mačička **se vloudila** . . . (*do pekla , zasa som použil čechizmus , budem zasa kameňovaný , smrk , smrk . . . : -*) <http://baricak.blog.sme.sk/c/133742/Panama-Costa-Rica-Stedry-den-2cast.html>

O tom majiteľovi mnou stále sledovaného blogu (s dosť veľkou pravdepodobnosťou sem – tam aj on kontroluje tie moje) si nemyslím , že je to **blbec** . (*Za ten bohemizmu by som od jazykových puritánov dostala na frak !*)¹⁹ Ani si nemyslím , že je povrchný . (<http://danielin.txt.cz/clanky/78761/ako-si-vyberaju-zeny>)

Ironizujúcu hyperbolu s alúziou na spomenutú koncepciu jazykovej kultúry a existenciu jazykového zákona (ktorý sa však takýchto prípadov nedotýka) možno vidieť v MK s tematizáciou pokút či väzenia:

Prečítam , ak som zle pochopila , ľutujem , **omlúvam sa / pokuta za bohemizmus !** / , ak som sa ťa , Ludmila , dotkla , ale som citlivá (<http://www.seniorklub.sk/printthread.php?>)

Ak povieš slovičko " **nevadí** " , čo je výrazný bohemizmus , dostaneš mesiac naostro , zostrený neslovenskou stravou - napríklad bravčovým s kapustou a knedlíkom . (SME. Denník. Bratislava: Petit Press 30.3.1995)

Veľblud- je viac bludov , alebo jeden veľký a ten čo ich nosí je : **veľblúd** (?) (*Riskujem pokutu za čechizmus , ale v slovenčine je to niekedy zložitá : (had- hadica , krab- krabica , mačka-mačiak ...)*) (<http://www.evangelik.sk/node/4816>)

V textoch nachádzame aj MK obsahujúce žiadosti autorov, aby ich vlastný text nebol menený (korektormi, administrátormi stránok alebo správcami diskusií) preto, lebo obsahuje KP. Autori tak vedome vyjadrujú svoju vôľu KP použiť, ba sa zaň priamo (z istých nie vždy jasných dôvodov) zasadujú.

¹⁹ Ťažko posúdiť, či tu autor textu použil spojenie *jazykový puritán* zámerne, alebo ide o nevedomú paronymickú zámenu *purista – puritán*.

Kebyže jeden deň **blbec** . (*Redaktor nech láskavo ponechá bohemizmus* „ **blbec** “ . (<http://kultura.pravda.sk//na-citanie/strana-3/>)

Teraz sa už **nedivím** (*viem , že je to čechizmus , ale azda mi to pani koretorka tentoraz prepáči*) , že Československo sa muselo rozpadnúť , keď posledný predseda vlády mal takúto mienku o tretine jeho občanov . (Nové slovo. Bratislava: Pravda.)

Špecifickým využitím MK v súhre s KP je hra, resp. vtipné zapojenie KP do textu. V nasledujúcich dokladoch stojí zámer autora na hre s jazykom a kalkovaním, pričom sa posúva ešte ďalej. Ide o úzke prepojenie KP, ku ktorému autor hľadá vhodné domáce ekvivalenty s humorom a celý proces zhodnocuje v MK.

Čo je ale fakt „ **priekak** “ (*prúser je vraj čechizmus*) , sú krásne tak , až sa bojím , kam to vôbec môže zísť (<http://motocykel.sk/clanok.php?id=2899&title=10000KMNA>)²⁰

Moj oblubený , **vlastnorucne** (*vlastne ustne*) **spachany bohemizmus** je slovo " **legracia** " . (<http://blog.sme.sk/diskusie/422091/1/Kto-tu-hre-si-proti-slovincine.html>)

ale sa mi zdá , že sa to už trošičku zlepšuje . **Příklad na čechizmus : Šeherezáda** sa prevedie ako Šeherechrát ale - najviac si ma potešila vypočutím (<http://waboviny.blogspot.sk/2007/01/za-rovnos-anc.html>)

MK obsahujúce metavýrazy *bohemizmus/čechizmus* možno stretnúť aj pri rozličných iných jazykových hrách (často literárne činných autorov), v ktorých je paralelný výskyt domáceho – slovenského a cudzieho – českého prvku zdrojom humoru a prejavom jazykovej invencie autora opierajúcej sa často o (skutočnú či mystifikačnú) aktualizáciu motivácie slova a rozličné asociované motivačné vzťahy.

²⁰ V slovenských textoch možno pri bohemizme *prúser* stretnúť dva kalky – *prieser* aj spomenuté (jemnejšie a „hravejšie“) *priekak*.

Mimochodom , od „ priania “ je len na skok k „ praniu “ . A k nešťastnému **bohemizmu** „ **prádlo** “ . „ Prádlo “ nie , priateľa , správne je „ bielizeň “ . A bielizeň by sme nemali prať , ale bieliť , to dá rozum , ktorého máme nadostač . (Týždeň. Bratislava: W Press, 2008, roč. 5, č. 49.)

Jeleň (cerf , cerb) ručí (ale nezaručuje !) ; rozhodne netrúbi , pretože bud' to je **bohemizmus** (“ **už troubějí** ”) alebo by musel mať trúbu (bramer alebo raire , réer , porovnaj nem . roehren ; rum . a bončáni) . (Kopec-ký, Peter: Francúzske a rumunské ekvivalenty slovík vyjadrujúcich "reč" zvierat v slovenčine. In: Romanoslavica 39. Bukurešť: Uni-verzita v Bukurešti 2005. s. 141-146.)

Tá **pažitka** (**pažitka je isto bohemizmus a malo by byť paritka !**) sa ne-jakou záhadou objavila na našej záhrade a keď už je tam , treba ju zjesť . (http://chantal-prym.blogspot.com/2012_05_01_archive.html)

Ďurko **Papánko** (**písali ho síce Papánek , ale to bude zrejme bohemizmus**) prišiel na to , že my Slováci sme najstarobylejší . (<http://dano17.wz.sk/Demokracia1.htm>)

Na záver predstavenia príkladov zo zozbieraného materiálu mož-no ešte spomenúť hru dotýkajúcu sa pomenovania **bohemizmus**, ktoré sme sledovali ako centrálny prvok v analyzovaných MK.²¹

O pár textov a už sú v **šuflíku** / **ja viem , že bohemizmus , veď ono to aj je taký bohémsky šuflík** :) \ „ , rozpracované ilustrácie . (http://www.mam-talent.sk/slnko-v-dusi.phtml?program=1%26ma__0__id_b=3218)

²¹ K spoločnému etymologickému východisku slov **bohemizmus** a **bohémsky** porov. napr. KRÁLIK, Lubor: *Stručný etymologický slovník slovenčiny*. Bratislava : Veda, vy-davateľstvo SAV, 2015, s. 75. Pokiaľ ide o slovo **šuflík** ako komentovaný KP v danom doklade, v slovenčine predstavuje prevzatie z nemčiny.

Záver

Metarečové komentáre sprevádzajúce použitie výrazových prostriedkov vo vlastných výpovediach používateľov jazyka predstavujú svojrázne „indikátory jazykového vedomia“²², ktoré otvárajú cestu k neraz diferencovanému vnímaniu konkrétnych jazykových prvkov vystupujúcich v textoch. Metakomentáre s výrazmi *bohemizmus*, *čechizmus* patria v rámci metarečových komentárov sprevádzajúcich české a slovenské kontaktné prostriedky v slovenských a českých textoch k najexplicitnejším. V minimalistickom MK obsahujúcom len daný metavýraz dokladajú vedomosť autora o využití nedomáceho jazykového prostriedku a slúžia ako dôkaz jeho vedomého použitia.

Z hľadiska poznania postojov k bohemizmom je tento typ vyjadrení dôležitý tým, že v nich popri metavýrazoch *bohemizmus*, *čechizmus* frekventovane stretávame aj širšie metarečové komentáre, v ktorých autor textu vyjadruje svoj postoj ku kontaktnému prostriedku, resp. dôvod jeho použitia.

Formulácie dôvodov, prečo sa konkrétne kontaktné prostriedky používajú namiesto domácich, sú rozličné: v porovnaní s domácim sa kontaktný prostriedok zdá krajší, milší, výstižnejší, trefnejší, vhodnejší, šťavnatejší a pod. Niekedy možno počítať aj s aktualizáciou vnútornej formy, vnímaním motivácie kontaktného prostriedku, často je dôvodom zvuková atraktivita, v prípade viacslovných kontaktných výrazov zvyšuje ich atraktivitu rým, rytmus, celkovo istá výrazová údernosť.

V rozvinutých metakomentároch sme identifikovali prítomnosť pragmatického aspektu vedomosti o kontaktnom charaktere použitého jazykového prostriedku, často s uvedením dôvodu jeho preferencie (typ „viem, ale...“), pragmatický aspekt ospravedlnenia sa za použitie KP (často v podobe „ospravedlňujem sa, ale...“), na vyjadrenie odstupu od nedomáceho prostriedku sa neraz navrhuje pragmatický aspekt

²² NÁBĚLKOVÁ, Míra: *Metakomunikačné vyjadrenie ako indikátor jazykového vedomia*. In: *Všeobecné a špecifické otázky jazykovej komunikácie. Komunikáty z vedeckej konferencie konanej v Banskej Bystrici 3. – 5. septembra 1997. 1. diel*. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta, 1991, s. 87 – 96.

irónie. Jednotlivé pragmatické aspekty možno sledovať v ich úzkom prepojení, keďže v rámci druhej roviny výstavby textu v metarečovom komentári s kľúčovými výrazmi autori vyjadrujú (či naznačujú) svoje postoje plnšie. Tak v metakomentároch s pragmatickým aspektom irónie nájdeme aj intertextové odkazy na koncept jazykovej kultúry s preferovaním domácich výrazov alebo (v hyperbolickej podobe) na jazykový zákon a jeho prípadné predpokladané sankčné dôsledky. V metakomentároch sa objavuje humor predstavujúci živnú pôdu pre jazykovú hru.

V zhromaždených textových dokladoch môžeme badať isté tendencie. Frekventovanejším metavýrazom zo skúmanej dvojice v našich textových dokladoch je výraz *čechizmus*. Z hľadiska kontakto- vých prostriedkov sú výrazmi *bohemizmus*, *čechizmus* sprevádzané skôr jednoslovné české kontakto- vých prostriedky, napr. *botník*, *chtíč*, *docela*, *kapánek*, *kojit*, *koprivka*, *líbanky*, *nadsázka*, *omlúvať sa*, *pecka*, *prúser*, *rohlík*, *roztekanosť*, *rádoby*, *skulinka*, *snílek*, *sáčok*, *trampoty*, *velice*, *vlezlý*, *zášť*, *šmejd*, *šprímař*. Ojedinele sa objavujú aj viac- slovné spo- jenia, najmä frazeologizmy, napr. *až naprší a uschne*, *chybička se vlou- dila*, *na cucky*, *poněkud jízlivá*, *prašť jako uhoď*, *sečteno a podtrženo*, *ty vole*. Viacerým z uvedených jednoslovných kontakto- vých prostriedkov sprevádzaným MK *bohemizmus/čechizmus* bola venovaná pozornosť z hľadiska jazykovej kultúry.²³ Vzhľadom na rozšírenosť v komuniká- cii sú niektoré kontakto- vých prostriedky zachytené v slovenských slov- níkoch²⁴ ako nespisovné (ako subštandardné s kvalifikátorom subšt. alebo s odkazom správ. uvádzajúcim výraz považovaný za správny), napr. *sáčok*, *botník*, *kojit*, *rohlík*, iné predstavujú menej bežné či aj len jednorazové výpožičky z češtiny, pričom ukazujú na prebiehajúci kon- takt používateľov slovenčiny s češtinou.

²³ Porov. napr. BETÁKOVÁ, Viera: *Ešte stále botník?* Kultúra slova, 5, 1971, č. 6, s. 219 – 220; MASÁR, Ivan: *Názvoslovné slovníky – opora jazykovej kultúry*. Kultúra slova, 3, 1969, č. 1, s. 225 – 227; KOČIŠ, František: *Systém jazyka a jazykový úzus*. Kultúra slova, 52, 1988, č. 1, s. 3 – 11.

²⁴ <http://slovník.juls.savba.sk>.

Literatúra

- BENKO, Vladimír: *Srovnatelné webové korpusy Aranea*. Praha : Ústav Českého národního korpusu FF UK, 2015. Dostupné na: <http://www.korpus.cz>.
- BETÁKOVÁ, Viera: *Ešte stále botník?* *Kultúra slova*, 5, 1971, č. 6, s. 219 – 220.
- BUDOVIČOVÁ, Viera: *Etapy vývoje česko-slovenských jazykových vzťahů*. In: *Slavica Pragensia* 21. Eds. M. Romportl a kol. Praha : Univerzita Karlova, 1978, s. 133 – 145.
- BUDOVIČOVÁ, Viera: *Koexistencia a interakcia dvoch národných jazykov a jej dôsledky pre jazykovú politiku a jazykovú kultúru*. In: *Jazyková politika a jazyková kultúra*. Ed. J. Kačala. Bratislava : Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, 1986, s. 125 – 134.
- BUDOVIČOVÁ, Viera: *Z konfrontačného štúdia češtiny a slovenčiny. Česko-slovenský model dvojjazykovej komunikácie*. In: *Slavica Pragensia* 25. Ed. V. Budovičová. Praha : Univerzita Karlova, 1985, s. 25 – 38.
- BUZÁSSYOVÁ, Klára: *Kontaktové varianty a synonymá v slovenčine a češtine*. *Jazykovedný časopis*, 1993, roč. 44, č. 2, s. 92 – 107. Dostupné na: http://www.juls.savba.sk/ediela/jc/1993/2/JC_1993_2_LQ.pdf.
- ČERNÁ, Alena: *Slovenština v pražské jazykové poradně*. In: *Spisovnost a nespisovnost. Zdroje, proměny, perspektivy*. Eds. E. Minářová, E. – K. Ondrášková. Brno : Masarykova univerzita, 2004, s. 193 – 198.
- ČMEJRKOVÁ, Světlá: *Jazykové vědomí a jazyková kultúra (zamyšlení nad tzv. lidovým jazykozpytem)*. *Slovo a slovesnosť*, 53, 1992, č. 1, s. 56 – 64. Dostupné na: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3448>.
- DOLNÍK, Juraj: *Cudzosť – interpretácia – xenoznak*. In: *Cudzosť – jazyk – spoločnosť*. Bratislava : Iris, 2015, s. 13 – 173.
- DOLNÍK, Juraj: *České slová v slovenčine*. In: *Studia Academica Slovaca* 21. Bratislava : Stimul, 1992, s. 1 – 10.
- DOLNÍK, Juraj: *Čeština ako necudzí jazyk v slovenskom prostredí*. In: *Studia Academica Slovaca* 42. Bratislava : Univerzita Komenského, 2013, s. 127 – 138.
- Elektronické slovníky Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 2018. Dostupné na: <http://slovníky.juls.savba.sk>.
- GAJDOŠOVÁ, Katarína: „*Ako hovoria Česi, jak říkají Slováci*“ – *metajazykové komentáre pri kontaktovej javech v slovenských a českých textoch*. In:

- Jazykovedné štúdie. XXXII.* Ed. K. Balleková – L. Králik – G. Múcsková. Bratislava : Veda, 2015, s. 482 – 495.
- GAJDOŠOVÁ, Katarína: *České a slovenské kontaktné lexikálne javy v ich metajazykovej reflexii (na báze textových korpusov)*. Praha : Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, 2017. Dizertačná práca.
- GAZDÍKOVÁ, Martina: *Die tschechischen Kontaktwörter: in der slovakischen Sprachpraxis und in der zeitgenössischen Slovakistik*. München : Verlag Otto Sagner, 2005.
- JAROŠOVÁ, Alexandra: *Slovo v slovníku z pohľadu času a normy*. Bratislava : Veda – Jazykovedný ústav L. Štúra SAV, 2015.
- KOČIŠ, František: *Systém jazyka a jazykový úzus*. Kultúra slova, 52, 1988, č. 1, s. 3 – 11.
- KRÁLIK, Lubor: *Stručný etymologický slovník slovenčiny*. Bratislava : Veda, vydavateľstvo SAV, 2015.
- KŘEN, Michal – CVRČEK, Václav – ČAPKA, Tomáš – ČERMÁKOVÁ, Anna – HNÁTKOVÁ, Milena – CHLUMSKÁ, Lucie – JELÍNEK, Tomáš – KOVAŘÍKOVÁ, Dominika – PETKEVIČ, Vladimír – PROCHÁZKA, Pavel – SKOUMALOVÁ, Hana – ŠKRABAL, Michal – TRUNEČEK, P. – VONDRÍČKA, Pavel – ZASINA, Adrian: *Korpus SYN, verze 6 z 18. 12. 2017. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2017*. Dostupné na: <http://www.korpus.cz>.
- MASÁR, Ivan: *Názvoslovné slovníky – opora jazykovej kultúry*. Kultúra slova, 3, 1969, č. 1, s. 225 – 227.
- MUSILOVÁ, Květoslava – SOKOLOVÁ, Miloslava: *Funkčnost česko-slovenských kontaktných variant v současnosti*. In: *Sborník prací z mezinárodní vědecké konference Jazyk a literatura na Moravě pořádané v říjnu 2002. Studia Moravica 1*. Olomouc : AUPO, Facultas Philosophica, 2004, s. 133 – 146.
- MUSILOVÁ, Květoslava: *Slovakismy v současné češtině*. In: *Euro litteraria & Eurolingua 2005. Majority a minority v literatuře a v jazyce*. Ed. O. Uličný. Liberec : Technická univerzita, 2005, s. 261 – 266.
- NÁBĚLKOVÁ, Mira – SLOBODA, Marián: *Česko-slovenská komunikácia: semikomunikácia, bivalencia a reflexia vzájomnej zrozumiteľnosti slovenčiny a češtiny*. In: *Slovenčina v menšinovom prostredí*. Eds. A. J. Tóth – A. Uhrinová. Békešská Čaba : Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 2008, s. 156 – 166.

- NÁBĚLKOVÁ, Mira: *Česko-slovenský jazykový kontakt*. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2016. Dostupné na: <https://www.czechency.org/slovník/ČESKO-SLOVENSKÝ%20JAZYKOVÝ%20KONTAKT>.
- NÁBĚLKOVÁ, Mira: *Metakomunikačné vyjadrenie ako indikátor jazykového vedomia*. In: *Všeobecné a špecifické otázky jazykovej komunikácie. Komunikáty z vedeckej konferencie konanej v Banskej Bystrici 3. – 5. septembra 1997. 1. diel*. Red. P. Odaloš – V. Patráš. Banská Bystrica : Pedagogická fakulta, 1991, s. 87 – 96.
- NÁBĚLKOVÁ, Mira: *Slovakizmy v češtine*. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2016. Dostupné na: <https://www.czechency.org/slovník/SLOVAKISMY%20V%20ČEŠTINĚ>.
- NÁBĚLKOVÁ, Mira: *Slovenčina a čeština v kontakte. Pokračovanie príbehu*. Bratislava – Praha: Veda – Jazykovedný ústav L. Štúra SAV – Filozofická fakulta Karlovy Univerzity v Praze, 2008.
- RUŽIČKA, Jozef: *Povera o lezúňovi*. Kultúra slova, 16, 1982, č. 1, s. 24 – 25. Dostupné na: <http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/1982/1/ks1982-1.lq.pdf>.
- Slovenský národný korpus – prim-8.0-public-all. Bratislava: Jazykovedný ústav L. Štúra SAV 2018. Dostupné na: <http://korpus.juls.savba.sk>.
- Slovenský národný korpus – web-3.0. Bratislava: Jazykovedný ústav L. Štúra SAV 2015. Dostupné na: <http://korpus.juls.savba.sk>.
- Slovenský národný korpus – web-4.0. Bratislava: Jazykovedný ústav L. Štúra SAV 2018. Dostupné na: <http://korpus.juls.savba.sk>.
- SOKOLOVÁ, Miloslava: *České kontaktné javy v slovenčine*. In: *Sociolingvistiké aspekty výskumu súčasnej slovenčiny*. Eds. S. Ondrejovič – M. Šimková. Bratislava : Veda, 1995, s. 188 – 206.